

В. П. Гмирко, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін Академії митної служби України

ОБ'ЄКТИВІЗМ ЯК ТЕХНОЛОГІЧНА ЗАСАДА СПОСОБУ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розглядається об'єктивізм як одна з технологічних засад способу діяльності доказування в кримінальному процесі.

В статье рассматривается принцип объективизма как один из элементов способа деятельности доказывания в уголовном процессе.

The article represents the view on objectivism as a technology method of proving in the criminal procedure

Ключові слова. Доказування в кримінальному процесі, засади доказування

Вступ. Наукознавчий аналіз понад вісімдесятирічного доробку вітчизняної процесуалістики (1922–2012 рр.) дозволяє відзначити брак публікацій, спеціально присвячених проблематиці засади об'єктивізму як елементу способу діяльності доказування в кримінальному процесі; традиційно вона досліджувалась у тематичному контексті засади всебічності, повноти і об'єктивності дослідження обставин кримінальної справи (ч. 1 ст. 22 КПК 1960 р.).

© **В. П. Гмирко, 2012**

Постановка завдання. Метою цієї статті є спроба заповнити зазначену прогалину, а також репрезентувати авторський концепт засади об'єктивізму як однієї з **технологічних** засад способу діяльності доказування в кримінальному процесі [1].

Результати дослідження. Історичний огляд вітчизняних літературних джерел і кодексових регуляцій діяльності доказування в кримінальному процесі дозволяє зробити висновок, що поняття “об'єктивізм” ніколи не було вживане в понятійному апараті української процесуальної науки і законодавчої практики. Натомість, починаючи від 1960 р., в процесуальному дискурсі з'явилося суголосне до нього поняття “об'єктивність” [2] як змістовна **складова** засади “всебічність, повнота та об'єктивність дослідження обставин” кримінальної справи. Як процесуальна думка визначається із суттю об'єктивності дослідження обставин кримінальної справи, можна побачити з декількох різноперіодних тематичних висловлювань.

Приміром, С. А. Альперт у 1962 р. підкреслив: об'єктивність розслідування полягає в тому, що слідчий зобов'язаний виявити як ті обставини, котрі **викривають**, так і ті, що **виправдовують** обвинуваченого, а також обставини, котрі **обтяжують і пом'якшують** його вину [7, 51] [3].

У 1974 р. А. Л. Ривлін і М. М. Михеєнко визначили об'єктивність дослідження як встановлення процесуальними органами обставин кримінальної справи в точній відповідності з **дійсністю**, їхня **неупередженість** у збиранні, закріпленні, перевірці й оцінюванні доказів, **безсторонність** щодо учасників процесу і осіб, залучених до участі в цій справі; зазначені органи повинні уникати як обвинувального, так і виправдуального ухилів [9, 36].

В. С. Зеленецький у 1990 р. звернув увагу на те, що об'єктивність дослідження передбачає дослідження об'єктивно значущих для справи обставин суб'єктом, **не зацікавленим** у вирішенні справи, і тільки такими, як вони існують **об'єктивно**, реально, незалежно від свідомості суб'єкта; одержане знання має відображатися в матеріалах справи таким, яким воно одержано, тобто об'єктивно [10, 56] [4].

У 2003 р. автори науково-практичного коментаря до КПК зазначили, що об'єктивність дослідження в пізнавальному аспекті полягає в ретельному **аналізі** всіх обставин кримінальної справи і справи в цілому відповідно до встановлених фактів, у зіставленні різних поглядів і припущень, а в психологічному – у **прагненні** збирати, перевіряти й оцінювати докази неупереджено, з однаковим офіційним ставленням до всіх учасників процесу та інших осіб, що беруть участь у справі, максимально уникаючи обвинувального або виправдуального **ухилів** [12, 66–67].

2011 р. І. В. Чурікова звиснувала: об'єктивність процесуальної діяльності слідчого – це **неупереджене** дослідження всіх обставин справи, що провадиться не зацікавленою в її результатах, процесуально самостійною і незалежною особою (слідчим) [13, 99].

Нормативна ретроспектива, а також аналіз наведених визначень об'єктивності і царини їхнього вжитку дозволяє зробити такі висновки.

(1) Засада об'єктивності дослідження обставин кримінальної справи у вітчизняних КПК 1922 р. і 1927 р. була нормативно закріплена відповідно в ст. 113 і 109 як вимога до слідчого з'ясувати й дослідити обставини, як ті, що викривають, так і ті, що виправдовують обвинуваченого, а рівно всі обставини, що як посилюють, так і пом'якшують його відповідальність.

(2) У КПК 1960 статус об'єктивності дослідження як самостійної засади було втрачено, а сама вона, як вище згадувалося, стала елементом цілого – засади всебічності, повноти й об'єктивності (ст. 22) як нормативного засобу встановлення об'єктивної істини в кримінальній справі.

(3) За п'ятдесят років своєї нормативної екзистенції в рамках ст. 22 КПК поняття “об'єктивність” [5] зазнало різних інтерпретацій, починаючи від її розуміння (а) як класичної нормативної директиви, що

вимагає від органів держави, котрі провадять процес, встановлювати й досліджувати всі **pro i contra**, значущі для обвинуваченого, і аж до (b) вимоги, зверненої до доказування встановлювати **істину** в кримінальній справі.

Доречно буде сказати, що ця засада в різних версіях є і в правному оснащенні сучасних європейських кримінальних процедур^[6]. На рівні нормативних фіксацій вона формулюється вельми лапідарно: процесуальні органи, які провадять процес, повинні зібрати докази як на користь, так і не на користь обвинуваченого.

Якщо мова про її теоретичне осмислення, то наведу прикладово позиції деяких польських процесуалістів^[7]. Так, на думку С. Калиновського, засада об'єктивізму полягає в тому, що кожен державний орган, який діє в кримінальному процесі, має обов'язок узгляднювати **рівною** мірою обставини, котрі промовляють як на користь, так і не на користь обвинуваченого. Реалізація засади об'єктивізму відбувається завдяки: (a) **вичерпному** збиранню доказового матеріалу, що рівною мірою промовляє як за, так і проти обвинуваченого, а також (b) **усебічному**, сумлінному аналізу й оцінюванню даного матеріалу, узгляднюючи цілокупність оцінюваних обставин у їхньому взаємному зв'язкові [14, 73].

Я. Тильман, своєю чергою, розглядає її як директиву, що зобов'язує процесуальні органи до **об'єктивного** ставлення до справи та її учасників, позбавленого сторонності, упереджень і особистого наставлення. Дія засади об'єктивізму поширюється не лише на суд, але й на **всіх** учасників процесу, діяльність яких повинна має викликати довіру [15, 100].

Інший науковець – професор С. Вальтось у контексті міркувань про сутність засади об'єктивізму виокремлює три умови, виконання яких забезпечує його **реальність**: (1) **незалежність** процесуального органу, розглядувана в якнайширшому сенсі, тобто як незалежність не тільки від сторін, але й від оточення, а також незалежність способу **мислення**; (2) **додержання** процесуального правила *audiat et altera pars*, тобто додержання директиви, яка вимагає брати до уваги весь доказовий матеріал, що промовляє як на користь, так і проти кожної зі сторін; (3) **мінімізація** дії **іраціональних** чинників, які впливають на вироблення рішень суддею [16, 221–226].

Отже, якщо підсумувати, то можна зауважити: законодавець вимагає від поліції та обвинувальної влади й суду, тобто від *ex definitione* грішного й слабкого матеріалу людського наповнення функціональних місць “носіїв діяльності доказування”, **рівною** мірою турбуватися як про докази, що слугують цілям оборони, так і про докази, що слугують цілям обвинувачення.

Проте, як давно відомо, практика діяльності доказування в кримінальному процесі показує, що вона стикається з постійно **відтворюваним** у ній феноменом “обвинувального ухилу”^[8]. Сутність його полягає в погляді на обвинуваченого (підсудного) як на **злочинця**, тобто особу, котра безумовно скоїла злочин, тому вся увага функціонерів процесу “центрується” саме на роботі з доказуванням **обвинувачення**, виводячи за дужки все, що не вкладається або погано вкладається в обрану версію. Як видно з самої назви явища – “обвинувальний ухил” – доктрина схильна розглядати його як таку собі певну дигресію, відступ від приписаного нормативного (модельного) поведінкового стандарту функціонування, пояснюючи його впливом так званої професійної **деформації** носіїв обвинувальної та судової влади.

Якщо ж подивитися на цю ситуацію з діяльнісного (методологічного) погляду, то треба визнати: людський матеріал, “організований” як наповнення відповідних функціональних місць структури діяльності доказування в кримінальному процесі, поводить себе практично **адекватно** до вимог **діяльнісних** стандартів доказування, тобто **обвинувальний** ухил якраз і є “нормативною” поведінкою її функціонера в рамках певним чином організованого кримінального процесу.

Щоби дати відповідь на питання, чому виникає “розрив” між нормативною вимогою з'ясувати усі *pro i contra* для обвинуваченого (підсудного) і виникненням обвинувального ухилу, треба вийти в **рефлексійну** позицію, “ставши” над діяльністю доказування. Це дозволяє побачити, що кримінальний процес, частиною якого є діяльність доказування, проектується спрвовіку як юридичний засіб боротьби зі злочинністю, а не як засіб вирішення соціального конфлікту, а тому, як кажуть герої А. Дюма, *à la guerre comme à la guerre...*^[9]

На цьому місці хочу дуже чітко позиціонуватися: доказова мислєдіяльність функціонерів сучасного кримінального процесу має **вочевидь** упереджений, **обвинувальний** характер, зумовлений об'єктивним чинником негативного ставлення суспільства до феномена злочинності, з одного боку, та потребою мати ефективний юридичний засіб боротьби з нею – з іншого. Це призводить до того, що людина з уже сформованою соціальною настановою на **боротьбу** зі злочинністю приходять до юридичного навчального закладу, де її людський матеріал уже спеціально “організується” в рамках цієї самої настанови.

По тому вона стає “наповненням” відповідного функціонального місця кримінально-процесуальної діяльності (“поліціант”, “дознавач”, “слідчий”, “прокурор”, “суддя”), яке так її “обтискує” з усіх боків, що з плином часу вже навіть інколи важко сказати, скільки в конкретному процесуальному персонажі залишилося **людського**, а скільки **функціонального...** Звідси методологічний висновок: діяльність доказування має бути **організована** таким чином, щоби реалізація засади об'єктивізму на людському матеріалі **забезпечувалася** створенням **системи** процесуальних гарантій, які б до певної міри “стримували” іманентну обвинувальну спрямованість функціонерів кримінального судочинства.

Висновки. Спираючись на наведене, пропоную повернутися до традицій вітчизняних КПК 1922 і 1927 рр., закріпивши в законі обговорювану засаду в її уже **модифікованому** трактуванні, тобто як засаду **об'єктивізму**. На мою думку, її можна окреслити як законодавчу вимогу до **діяльності** доказування в кримінальному процесі

забезпечувати в її перебігу встановлення й дослідження всіх фактів та обставин кримінального провадження, що **вагомо** промовляють як на користь обвинуваченого, так і проти нього.

Якщо пристати на цю пропозицію, то тоді, як на мене, перспективними видаються такі, зокрема, ідеї.

1. Законодавче закріплення фундаментального положення, що призначенню^[10] кримінальної процедури **рівно** мірою відповідає одержання двох **засадничих** результатів її функціонування у формі: **(а) відмови** від кримінального переслідування з передбаченими законом наслідками + **(б) завершення** кримінального переслідування призначенням покарання. Зрозуміло, що не “паперова”, не декларативна, а справжня реалізація цієї ідеї потребуватиме радикального перегляду ідеології статистики поліції, прокуратури і суду, та – і це найголовніше – проведення ментальних і культурних змін у корпусі правоохоронців і суддів.

2. З огляду на те, що: (а) зафіксована в ч. 1 ст. 22 КПК 1960 р. вимога всебічності, повноти й об’єктивності дослідження обставин справи таки не впоралась із завданням утілити в життя теоретично неспроможну, вигадану концепцію “матеріальної істини”, а (б) закріплена в п. 3 ч. 3 ст. 129 Конституції засада забезпечення доведеності **вини** сформульована вочевидь невдало, то, гадаю, (с) є підстави викласти згаданий пункт у такій редакції: “3) забезпечення **доказаності підстав** процесуальних рішень” з подальшим заведенням реформованої засади до КПК^[11].

3. Послідовна реалізація в законі положень, що впливають із засад змагальності та презумпції невинності. Мова передовсім про уважені й раціональні дії законодавця, спрямовані на те, щоб він як організаційний проєктант був обачний, намагаючись не задавати обвинувальну ідеологію через використання категоріального апарату, розподіл прав і обов’язків між учасниками процесу, а також через обмеження їхніх дій (приміром, альтернативно використовуючи в тексті процесуального закону “обвинувальні” і “виправдувальні” поняття)^[12].

4. **Відокремлення** функції доказування від функції вироблення процесуальних рішень як на підготовчому (досудовому), так і на головному (судовому) провадженні. Адже відомо, що той, **хто** видає рішення, має бути **неупередженим** [19, 85–86]. Проєктно ця ідея може бути реалізована таким чином: (а) поліціанти, завершивши дізнання, передають згромаджені матеріали своєму керівникові → (б) останній вивчає їх і видає по тому відповідне процесуальне рішення (складаючи, приміром, відповідний обвинувальний документ) → (с) прокурор, діставши від поліційного керівника матеріали завершеного дізнання, затверджує обвинувальний документ (висновки якого він буде особисто відстоювати в суді) або в разі незгоди повертає його поліції для проведення додаткового дізнання → (д) суд на підставі доказів, поданих сторонами в судовому слідстві, діючи у форматі “субсидіарної доказової активності”, постановляє відповідний вирок [детальніше про це див.: 1, 242–253].

5. Розподіл доказових компетенцій між учасниками діяльності доказування: (а) **обов’язок доказування** обвинувачення як нормативна вимога покладається на сторону обвинувачення, яка має **затурбуватися** доказами, що викривають обвинувачення; (б) **onus probandi** як діяльнісний (праксеологічний або прагматичний) **обов’язок** подбати про докази, що виправдовують обвинуваченого, покладається на професійного оборонця; (с) **onus proferendi** як нормативна вимога **обґрунтувати** власну процесуальну **позицію** з приводу обстоюваного процесуального рішення покладається на сторони і суд.

6. Удосконалення інституту **відводу** учасників кримінального процесу. Спостерігаючи практику його реалізації, зокрема в процесах над певними високопосадовцями, випадає підкреслити, що сучасна нормативна регуляція процедури відведення потребує свого ґрунтового реформування, бо вона не бере під увагу тих соціальних і ментальних змін, що відбуваються в нашому посткомуністичному суспільстві. На мою думку, зміни мають бути спрямовані як на вдосконалення підстав відводів, зокрема на так звані “інші підстави” (п. 4 ч. 1 ст. 54 чинного КПК), так і на забезпечення прозорості самої процедури розгляду питання про заявлені відводи^[13].

7. Установлення заборони для суду знайомитися до початку судового слідства з доказовою продукцією сторони обвинувачення. Як зазначається, зокрема, в німецькій літературі (М. Гіршберг), часто в результаті ознайомлення судді з матеріалами попереднього розслідування в нього вже формується переконання у **винності** підсудного, і суддя перетворюється на орган кримінального переслідування. Тому **надлюдським** є завдання **суміщення** кримінального переслідування з функцією вирішення кримінальної справи по суті [19, 77].

8. Участь судового чинника на досудовому провадженні. На мою думку, його функцію міг би виконувати так званий “суддя до справ поліційного дізнання”, до компетенції якого належав би, зокрема, розгляд скарг сторони оборони на відмову поліції провести доказові дії за її клопотанням.

9. Заборона використання для доказування обвинувачення “шокувальної” інформації. С. А. Пашин розуміє останню як, зокрема, додані до протоколу огляду місця події фотографії залитих кров’ю кімнат, розкладених трупів і тому подібні матеріали; вони, як правило, не містять нової інформації у порівнянні з протоколами, проте здатні справити шокувальний емоційний вплив на присяжних засідателів, спричиняючи сильні негативні емоції та упередження проти підсудного [21, 87]^[14].

Література

1. Гмирко В. П. Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація / Гмирко В. П. – Дніпропетровськ: Акад. митн. служби України, 2010. – 314 с.

2. Попов М. Полный словарь иностранных слов, вошедших в употребление в русском языке. Составил по лучшим источникам М. Попов [Электронный ресурс] / Попов М. – Изд. 3-е. – М.: Т-во И. Д. Сытина, 1907. – 458 с. – Режим доступа: inslov.ru/html-komlev/o/ob2ektivizm.html.

3. Зобнина А. А. Отражение проблем падения Западной Римской империи в творчестве Сальвиана Массильского [Электронный ресурс] : дисс. ... канд. ист. наук : 07.00.03 / Зобнина А. А. – Всеобщая история. – Смоленск : Смоленск. гос. пед. ун-т, 2004. – 194 с. – Режим доступа : http://krotov.info/libr_min/08_z/ob/nina.htm.

4. Джаафари А. Управление проектами в век хаоса, или Изучение профессионализма в XX веке [Электронный ресурс] / Джаафари А. – Режим доступа : http://www.iteam.ru/publications/project/section_35/article_1758/print.

5. Томак М. Николай Княжицкий: В Украине так называемым объективизмом нередко прикрывают неправду / М. Томак // День. – № 157. – 6 сент. 2011.

6. Словарь иностранных слов. – М. : Рус. яз., 1986. – 608 с.

7. Альперт С. А. Принцип объективной истины в советском предварительном следствии / С. А. Альперт // Учен. зап. Харьк. юрид. ин-та. – 1962. – Вып. 16. – С. 44–55.

8. Соловьев А. Д. Всесторонность, полнота и объективность предварительного следствия / Соловьев А. Д. – К. : КВШ МВД СССР, 1969. – 138 с.

9. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР: Научн.-практ. комментарий. – К. : Политиздат Украины, 1974. – 543 с.

10. Зеленецкий В. С. Прокурорский надзор за исполнением закона о всестороннем, полном и объективном исследовании обстоятельств уголовного дела в стадии предварительного расследования / Зеленецкий В. С. – Х. : Ин-т повыш. квалиф. район. и город. прокуроров при Прокуратуре Союза ССР, 1990. – 92 с.

11. Коваленко Е. Г. Принцип всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин кримінальної справи: поняття та зміст / Е. Г. Коваленко, М. М. Гончар // Наук. вісн. Укр. акад. внутр. справ. – 1996. – № 1. – С. 244–251.

12. Кримінально-процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар. – К. : Форум, 2003. – 940 с.

13. Чурікова І. В. Всебічність, повнота й об'єктивність процесуальної діяльності слідчого / Чурікова І. В. – К. : Калинівська друкарня, 2011. – 143 с.

14. Kalinowski S. Polski proces karny / Kalinowski S. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971. – 574 s.

15. Grzegorzczak T., Tylman J. Polskie postępowanie karne / T. Grzegorzczak, J. Tylman. – Warszawa : LexisNexis, 2011. – 1137 s.

16. Waltoś S. Proces karny: Zarys systemu / Waltoś S. – Warszawa : LexisNexis, 2003. – 589 s.

17. Пашин С. А. Заключение на Общую часть проекта Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации (в редакции на 6 апреля 2001 г.) [Электронный ресурс] / Пашин С. А. – Режим доступа : <http://www.hro.org/docs/expert/upkexp.htm> (дата звернення 11.05.2003).

18. Мизулина Е. Уголовный процесс: концепция самоограничения государства / Мизулина Е. – Тарту : Тарт. ун-т, 1991. – 148 с.

19. Бернхем В. Вступ до правової системи США / Бернхем В. – К. : Україна, 1999. – 554 с.

20. Филимонов Б. А. Защитник в германском уголовном процессе / Филимонов Б. А. – М. : Спарк, 1997. – 112 с.

21. Пашин С. А. Доказательства в российском уголовном процессе / Пашин С. А. – М. : Комплекс-Прогресс, 1999. – 104 с.

22. Судебное следствие в суде присяжных: законодательство, теория, практика. – М. : Р. Валент, 2001. – 192 с.

^[1] Доказування в кримінальному процесі я розумію як прикладну юридичну пізнавально-дослідницьку й проектно-реалізаційну діяльність обвинувальної та судової влад, спрямовану на заміщення правнорелевантних “життєвих” подій юридичними конструкціями на основі виготовлених за процесуальними правилами фактових сукупностей.. У стандартах бо системомислєдїяльнїсної методологїї (СМД-методологїї) доказування може бути репрезентовано складною структурою певним чином організованих і взаємозв'язаних так званих “функціональних місць” (ФМ): “мета” ↔ “вихідний матеріал” ↔ “спосіб діяльності” ↔ “носії діяльності” ↔ “засоби діяльності” ↔ “перетворювальний процес” ↔ “продукт діяльності”

Своєю чергою, спосіб доказування в кримінальному процесі пропоную розглядати як її діяльнісний регулятор, об'єктивований структурою процесуальних “організованостей”, об'єднаних у три функціональні блоки: (а) “ціннісний” + (б) “організаційний” + (с) “технологічний”. Детальніше про це див. [1, с. 126-136].

^[2] Поняття “об'єктивізм” мовознавці, особливо старшої генерації, трактували як спокійне, неупереджене ставлення до чого-небудь, коли на ставлення до певного питання не впливають раніше вироблені переконання або упереджена опінія, коли думка цілком вільна; на відміну від суб'єктивізму, котрий відрізняється передовсім тим, що тут відображується **вся** складна **особистість** даної **людини** [2]. У цьому зв'язку хотів би зауважити, що наукознавчий аналіз публікацій із різних галузей знання, дозволяє звиснувати: проскрибоване колись поняття “буржуазного об'єктивізму” починає шораз то частіше з'являтися на сторінках різних гатунків наукових творів.

Так, наприклад, історик А. А. Зобніна, інформуючи читача про методологічні основи свого дисертаційного дослідження, вказує на принцип **об'єктивізму**, який, на її думку, полягає в суворому слїдуванні фактичному матеріалові при аналізі подій і явищ, що вможливило одержання висновків, максимально наближених до реалій досліджуваного історичного періоду [3]; своєю чергою, управлінець С. Лестер, порівнюючи дві Моделі Професіоналізму проектних менеджерів (нормативну і креативно-рефлексійну), звертає увагу на принцип **об'єктивізму**, підкреслюючи, що в рамках першої моделі знання менеджера характеризуються як стабільні й широкі;

сам він задалегідь планує і спрямовує діяльність [наводиться за 4]; поняття “об’єктивізм” вжитковуються і в сучасній журналістиці. М. Княжицький, висловлюючи власні міркування з цього приводу, підкреслює: в Україні суб’єктивізм часто дорівнює **об’єктивізму**, а об’єктивізмом часто-густо приховують неправду. Коли журналіст бере коментар у депутатів із різних партій і чудово знає, що і перший, і другий говорять неправду, але подає “два погляди”, не повідомляючи глядачів, що їх обманюють, хіба це об’єктивізм? Це якраз запровадження глядача в блуд. Головне для нас – не запроваджувати глядача в блуд [5].

На перший погляд, аналіз мовознавчих тлумачень поняття “об’єктивізм” і “об’єктивізму” немовби й підводять читача до висновку, що значеннєво вони нібито **збігаються** в плані відповідності об’єктивній дійсності, браку суб’єктивізму в міркуваннях про що-небудь, неупередженості, безсторонності [6, 34–342], проте, якщо вдатися до аналізу ситуацій контексту вжиткування цих двох понять, то тоді, як на мене, між ними починає висвічуватися відчутна **функціональна різниця**.

Річ у тім, що коли на рівні вимог до їхніх **адресатів** перша з них (об’єктивність) стосується передовсім **людини** як носія певної діяльності, “прикріпленої” до її певного функціонального місця (про що, зокрема, мова в ст. 22 чинного КПК), то друге, тобто **об’єктивізм**, – питання сфери **організації** конкретної діяльності як замкненого цілого, технологічно організованої для одержання потрібного їй продукту. Іншими словами, якщо діяльність із **прагматичного**, а не **ідеологічного** поглядів “хоче” бути успішною, вона мусить бути організована так, щоби якомога менше залежати від **характеру** людського наповнення конкретного функціонального місця: людина в діяльності мусить поводити себе так, як цього вимагає остання, а не так, як “заманеться” матеріалу функціонального місця, наприклад “слідчий”, “прокурор” або “суддя”.

^[3] У 1969 р. практично так само висловився О. Д. Соловйов, наголосивши заразом на **безсторонності** та суворому додержанні **закону** [8, 16].

^[4] У 1996 р. Є. Г. Коваленко і М. М. Гончар схарактеризували об’єктивність як “правову та моральну **вимогу**, що виставляється до кримінально-процесуального **доказування** і є безпристрасною, неупередженою та сумлінною у **ставленні** органів держави до **фактичного** матеріалу і такою, що **виключає** з їх боку **суб’єктивізм**, який веде до обвинувального або виправдувального нахилу” [11, 247]. Через десять років один із співавторів наведеної характеристики Є. Г. Коваленко в монографії “Теорія доказів у кримінальному процесі України” (с. 150) висловився з цього приводу вже більш чітко: об’єктивність – це правова та моральна **вимога**, що висувається до кримінально-процесуального **доказування**. Вона забезпечує неупередженість та сумлінність у **ставленні** органів держави до **фактичного** матеріалу, що виключає з їх боку **суб’єктивізм**, який веде до обвинувального або виправдувального ухилу); цю думку він повторив в іншій своїй праці “Наукові засади кримінально-процесуального доказування” (2012, с. 131).

^[5] У Проекті Кримінального процесуального кодексу, поданого до Верховної Ради Президентом України (реєстраційний номер 9700), засада **всєбічності, повноти і об’єктивності** дослідження обставин кримінальної справи вже стала елементом засади **законності** (ч. 2 ст. 9 Проекту), а слово “об’єктивність” замінено на “неупередженість”; дану складову в тексті сформульовано таким чином: “Суд, слідчий суддя, прокурор, начальник органу досудового розслідування, слідчий зобов’язані всєбічно, повно і **неупереджено** дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом’якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень”.

^[6] Наприклад, прями нормативні згадки про неї можна подібати, зокрема, в австрійській (§ 3, 96 КПК з 1975 р.); болгарській (ч. 3 ст. 107 КПК 2005 р.); німецькій (ч. 2 § 160 КПК ФРН); польській (ст. 4 КПК з 1997 р.); румунській (ч. 1 ст. 202 КПК з 1997 р.); сербській (ч. 2 ст. 17 КПК 2001 р.); чеській (ч. 5 § 2 КПК 1961 р.).

^[7] Засаду об’єктивізму заведено до КПК Польщі 1928 р. в рамках кодифікаційних змін у кінці 40-х – на початку 50-х рр. минулого століття (ст. 8): “Усі влади, покликані до участі в розслідуванні злочинів, мають обов’язок узгляднювати як обставини, що промовляють за обвинуваченого, так і проти нього”.

^[8] Про літературу, присвячену meritum проблеми “обвинувального ухилу” в історичній ретроспективі, див., зокрема [1, 155–156]. Висновок з аналізу цих джерел, як на мене, цілком однозначний: змінюються часи, ідеології, суспільно-політичні формації, проте не зникає тільки “обвинувальний ухил”, що зайвий раз підтверджує тезу про нього як про діяльнєсну **норму**.

^[9] О. І. Солженіцин у книзі “Архіпелаг ГУЛАГ” із сарказмом підкреслював: “Як це так? Розпочати слідство й не обвинуватити? Отже, даремна праця слідчого? Як це: нарсудові прийняти справу й не засудити? Значить, слідчого **підвести**, а нарсуд працює надаремно? Що значить облсудові переглянути рішення нарсуду? – значить збільшити відсоток браку у своїй області. Та й на загал це просто неприємності для своїх судових товаришів, навіщо це?”

^[10] Ст. 6 КПК РФ встановлює: (а) кримінальне судочинство має своїм **призначенням** захист прав і законних інтересів осіб та організацій, **потерпілих від злочинів**, захист особи він **незаконного й необґрунтованого** обвинувачення, засудження, обмеження її прав і свобод; (б) кримінальне **переслідування** й призначення винним справедливого покарання **такою ж мірою** відповідають призначенню кримінального судочинства, як і **відмова** від кримінального переслідування невинних, звільнення їх від покарання, реабілітація кожного, хто необґрунтовано був підданий кримінальному переслідуванню.

^[11] Як правильно наголошує С. А. Пашин, в розвинених правових системах “...кримінальний процес розглядається як механізм ствердження правних підвалін, а не наука встановлення минулих подій” [17].

^[12] На цей важливий методологічний чинник 1991 р. вперше звернула увагу О. Б. Мізуліна [18, 49–63].

^[13] У цьому контексті хотів би навести промовистий приклад об’єктивізму в його європейському вимірі, про який ми так багато просторікуємо, але не сповідуємо. В окупованій у 1940 р. нацистською Німеччиною Франції судді змушені були складати присягу на вірність маршалові Ф. Петенові, проте, будучи зв’язані нею, більшість з них поводити себе гідно, допомагаючи рухові Опору. Після визволення Франції суддя Лінкомп відмовився головувати в процесі над Петеном, побоюючись втратити **об’єктивізм**, бо на війні загинуло три його сини.

^[14] У цьому зв’язку С. А. Насонов пропонує для забезпечення легітимності виключення шокувальних доказів запровадити спеціальний критерій – “психологічну допустимість” доказів [22, 173–179].